

Regeringskansliet
Justitiedepartementet
Straffrättsenheten
103 33 Stockholm

Betänkandet: Slopad straffrabatt för unga myndiga

(SOU 2018:85)

Remiss: Ju2018/05295/L5

Förvaltningsrätten i Falun har följande synpunkter på betänkandet.

1. *Allmänna synpunkter på beredningen av den tilltänkta förändringen angående avskaffande av särreglering i fråga om straffmätning och påföljdsval för åldersgruppen 18–20 år.*

I detta betänkande utreds inte *om* den straffrättsliga särregleringen av lagöverträdare i åldersgruppen 18–20 år ska upphöra utan *hur* ett avskaffande ska genom-

föras med beaktande av de konsekvenser som kan följa, särskilt för lagöverträdare i ännu yngre åldrar. Fråga uppkommer därför inledningsvis hur frågan om avskaffandet motiverats och beretts.

Under rubriken ”Behovet av en utredning” slås i direktiven fast att brottsligheten i landet ökat och att det krävs särskilda insatser mot organiserad brottslighet och annan kriminalitet förenad med gängbildning. Brott med dödligt våld orsakat av skjutvapen och sprängmedel har ökat. Det ifrågasätts om det är en rimlig ordning att personer i åldersgruppen 18–20 år som begår sådana brott ska särbehandlas i straffrättsligt hänseende. Ett annat motiv för att avskaffa särregleringen är att gränsen 18 år internationellt sett är förhållandevis vanlig för att skilja mellan barn och vuxna i straffrättsligt hänseende. Slutligen anförs som skäl för en reform att riksdagen tillkännagett att regeringen bör göra en översyn om gärningspersoners ungdom ska beaktas särskilt för ifrågavarande ålderskategori. Sammanfattningsvis anser regeringen att det finns skäl att föreslå ändringar när det gäller den angivna åldersgruppen.

Svensk lagstiftning har sedan lång tid tillbaka kännetecknats av att den varit långsam men säker. I såväl utredningsförfarandet som remisshanteringen har erfarenheter och synpunkter kunnat tas till vara i syfte att åstadkomma lagar av hög kvalité som i hög grad kommer att accepteras och därmed följas.

Direktiven anger ramen för en utrednings uppdrag. Dessa kan vara olika snäva och ibland behandla detaljer. I detta fall anger direktiven som *en förutsättning* att särregleringen för den angivna ålderskategorin ska avskaffas. Denna särreglering har funnits länge i svensk straffrätt och, som framkommer i betänkandet, återfinns i olika former i flera andra länder (kapitel 5 Internationell utblick). Av det skälet finns det (som ju rubriken ”Behovet av en utredning” i direktiven antyder) starka skäl att grundligt utreda denna fråga. De motiv som finns för en särreglering kvarstår ju på grund av direktivens utformning som oemotsagda. Skälen

som återgetts ovan ur direktiven är i sig varken tillräckliga eller nog övertygande för att avskaffa särregleringen.

2. Synpunkter i sak på utredningens förslag.

I sak finns det mycket som talar emot att avskaffa särregleringen för ålderskategorin 18–20 år.

Tungt vägande skäl föreligger att i denna åldersgrupp nyansera bedömningen i påföljdsfrågan. Det är fråga om en grupp lagöverträdare på väg mot full mognad. Variationen i mognadsgrad är rimligen stor i denna grupp. Att avskaffa möjligheten till en lindrigare påföljdsbedömning vore att kasta ut barnet med badvattnet.

Alltsedan påföljden ungdomsfängelse avskaffades år 1980 har det funnits särreglering för åldersgruppen 18–20 år. Sedan dess har brottsbalken genomgått flera översyner, men angiven särreglering har behållits. I betänkandet Nya påföljder, SOU 2012:34 (Påföljdsutredningen), bedömdes att ungdomsreduktionen för ifrågavarande åldersgrupp skulle vara kvar vid straffmätningen, om fängelse kunde följa på brottet. Däremot föreslogs att kravet på särskilda skäl vid påföljdsvalet skulle utgå, något som hörde samman med att ett system med villkorligt fängelse föreslogs. I departementet utreds för närvarande två nya ungdomspåföljder: ungdomstillsyn och ungdomsövervakning (Ds 2017:25 Nya ungdomspåföljder).

Det finns här skäl att hänvisa till vad Påföljdsutredningen (SOU 2012:34, band 3 s. 797–799) anförde om unga personers mognadsgrad. Vidare finns det risk att en kriminell identitet grundläggs och förstärks i samvaro med äldre intagna. Som framgår av det nu aktuella betänkandet (5 Internationell utblick, s 151 ff) finns liknande särregleringar i våra nordiska grannländer och i Tyskland. Sammantaget

kvarstår skälen för en särreglering. I varje fall bör, som tidigare anförts, frågan om särregleringen ska avskaffas utredas grundligare.

Avskaffandet av rättegångsbestämmelser för åldersgruppen 18–20 år.

Som en konsekvens av att betänkandet Nya påföljder föreslog att åldersgruppen inte skulle särbehandlas i påföljdsvalet, bedömdes det i en departementspromemoria (Ds 2012:54 Processrättsliga konsekvenser av Påföljdsutredningens förslag) som rimligt att de inte heller särbehandlades i de rättegångsbestämmelser som upptas i lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare (LUV). I det nu aktuella betänkandet föreslås ändringar i angiven lag när det gäller bland annat offentlighet, krav på skyndsam handläggning samt avkunnande.

Det finns givetvis klara systematiska vinster med att låta även andra regleringar försvinna med påföljdsändringen och på så sätt helt utmönstra gruppen 18–20 år. Med tanke på att gruppen uppstod i samband med att myndighetsåldern sänktes, då begreppet ”underårig” inte längre blev användbart, kunde en ändring också i detta avseende vara tilltalande från systematisk synpunkt. Avskaffandet av de ifrågavarande rättegångsbestämmelserna kan dock knappast motiveras av de skäl som anförts för påföljdsändringarna. Även i detta fall lyser sålunda en analys med sin frånvaro.

Förhållandet till åldersgruppen 15–17 år.

När det gäller lagöverträdare i åldersgruppen 15–17 år ansluter sig förvaltningsrätten till vad betänkandet kommit fram till och förordar således alternativ 1.

Förhållandet till lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU).

Förvaltningsrätten noterar att åldersgruppen 18–20 år behandlas i 1 § tredje stycket LVU. Det är dock inte fråga om någon straffrättslig reglering. Förvaltningsrätten kan inte se att reformen i något beaktansvärt avseende påverkar tillämpningen av bestämmelserna i LVU.

3. *Ett förslag till alternativ utformning som borde beredas.*

Det torde finnas andra lösningar på de i direktiven beskrivna problemen. Straffrätten kännetecknas av förutsebarhet. När det gäller påföljdsval och straffmätning tas dock stor hänsyn till personliga förhållanden och förutsättningar, med följd att utfallen får bli olika. Det kan handla om gärningspersoners mentala förutsättningar. Sådana individuella hänsynstaganden görs redan när det gäller exempelvis psykisk störning (29 kap. om bl.a. straffmätning: 3 § 1.). En sådan ordning vore att föredra framför statistiska procentreduktioner, även om dessa är ägnade att öka förutsebarheten.

Av direktiven kan utläsas att orsaken till en lagändring är att den ifrågavarande ungdomsrabatten inte ska tillämpas när det är fråga om grövre brott och organiserad brottslighet, exempelvis med ursprung i gängbildning. Vid bedömningen av brottet och den unga gärningspersonen ser rätten i vissa fall att brottet varit förslaget och väl planerat i sådan grad att den i lag föreskrivna straffrabatten ter sig närmast stötande. Om ett brott mindre kännetecknas av ungdomligt oförstånd eller impulsivitet till följd av bristande mognad och mera av genomtänkt planering, borde lagen medge en möjlighet att döma ut strängare straff. För de flesta är det sannolikt lätt att ställa sig bakom ett nytt synsätt i denna del. Det vore dock olyckligt om den eftersträvade möjligheten att utdöma strängare straff skulle eliminera möjligheten att anpassa påföljden efter gärningspersonens mognadsnivå.

På det sätt som 29 kap. 7 § brottsbalken tillämpas *idag* är straffrabatten *närmast obligatorisk*. En bättre ordning skulle vara att göra den *fakultativ*. Följande ändring av lagrummet borde kunna övervägas.

7 § *Har någon begått brott innan han eller hon fyllt arton år, ska hans eller hennes ungdom beaktas särskilt vid straffmätningen.*

Har någon som fyllt arton år begått brott innan han eller hon fyllt tjuugoett år, får hans eller hennes mognadsnivå beaktas i lindrande riktning vid straffmätningen.

Rätten får i de fall som anges i första och andra styckena döma till lindrigare straff än vad som är föreskrivet för brottet.

För brott som någon har begått innan han eller hon fyllt tjuugoett år får inte dömas till svårare straff än fängelse i tio år. Om fängelse på längre tid och på livstid är föreskrivet för brottet eller om det följer av 26 kap. 2 §, får dock dömas till fängelse i högst fjorton år.

Härigenom uppnås målen i direktiven och behålls samtidigt fördelarna med den nuvarande ordningen.

När det härefter gäller påföljdsvalet, 30 kap. 5 § brottsbalken, så bör tröskeleffekten finnas kvar. Är det fråga om så allvarliga brott som åsyftas i direktiven, så är kravet på särskilda skäl med råge uppfyllt. Skäl saknas sålunda att ändra 30 kap. 5 § brottsbalken.

En följdändring kunde vara att personutredningar för angiven åldersgrupp bör fördjupas med avseende på gärningspersonens mognadsgrad, även om brottet som sådant givetvis också bidrar till bedömningsunderlaget.

Några ytterligare ändringar framstår inte som nödvändiga. Därigenom kvarstår rättegångsbestämmelserna i LUV.

Lenart Furufors, lagman